

צ'יגוזיה אוביומה - "הדייגים"

צ'יגוזיה אוביומה, "הדייגים", (תרגמה מאנגלית, קטיה בנוביץ'), הוצאת מודן, 2018, 258 עמ'

"הדייגים" הוא אחד מאותם ספרים שמכים בבטן הקוראים. כבר בתחילה אנו חושדים שהסיפור מתפתח לכיוון אפל, אך מקווים שלא. תקוותינו מתנפצות על סלעי המציאות הלא נעימה אותה משרטט הכותב.

גיבורי העלילה הם ילדיהם של משפחה ניגרית מהמעמד הבינוני-גבוה. הם מתגוררים בעיר אקורה (Akure) בירת המדינה אונדו (Ondo) שבניגריה (ניגריה מחולקת ל-36 מדינות). האבא עובד בבנק המרכזי של ניגריה והאמא בעלת חנות. שניהם נוצרים המתאמצים לתת חינוך טוב ככל האפשר לששת ילדיהם, חמישה בנים ובת. הכל מתקדם יפה יחסית עד אשר האבא נאלץ לעבור לעיר אחרת למספר חדשים, ואיננו יכול לקחת את משפחתו עימו. המשמעת מתרופפת וארבעת הילדים מחליטים ללכת לדוג במקום ללכת לבית הספר. מעשה אסור בתכלית, במיוחד כשהנחל בו הם דגים נחשב למקום שילדים הגונים אינם מתקרבים אליו כלל.

העלילה מסתבכת כאשר הם פוגשים בדרכם את שוטה העיר. זה כדרכם של משוגעים בהרבה מדינות באפריקה, מסתובב חפשי ומתנהג בהפקרות ואלימות. אלא שלשוטה ספציפי זה, יש הילה

של מעין יכולת שטנית לנבא את העתיד, ואפילו לגרום אותו. משפט שאומר אותו מטורף, גורם ליחסים בין האחים להסתבך, ומשם רק מתפתל סיפור המעשה עד לפיצוץ הנורא. המספר הוא הבן הרביעי במשפחה, שאנו רואים את המתחולל מתוך עיניו. גם הוא רואה את העתיד להתרחש, אך כמו בכל טרגדיה יוונית משובחת, איננו יכול למנוע אותה. ויותר לא נמשיך כדי למנוע קלקלנים ("ספוילרים").

העלילה המשובחת לכשעצמה, מתארת לנו כמה מהמאפיינים של התרבות והחיים בניגריה. האמונות הטפלות והזיקה לנסתר שולטים בחיי התושבים. הגיבורים הם נוצרים מאמינים, אך בנוסף הם מאמינים באמונות הבל רבות, בכשפים, בעין הרע, וכיוצא באלה. העוני והחוסר בתשתיות יציבות בולט לעין. מים זורמים כמעט לא קיימים והתושבים מסתמכים על בארות בבתים. החשמל לפעמים זורם לבתים ולפעמים מפסיק, באופן שרירותי וללא כל הסבר. שירותי אינסטלציה וסילוק אשפה אינם קיימים, והרחובות מלאים בסירחון ופסולת. כל זה מלווה באלימות פוליטית קשה ושחיתות מובנית. ובתוכם כל אלה, נמצאות הדתות הסותרות. מואזין קורא לתפילה במקביל לצלצולי פעמוני הכנסיות. איכשהו מנסים משפחות ואנשים לחיות חיים תקינים של רעות ואהבת הזולת. אין פלא שאחד מחלומותיהם של אנשים במדינות אלו הוא להגר למדינה אחרת ולמקום אחר, מדינה מערבית שבה אדם בודד יכול לנסות להגשים את חלומותיו. משאלה שמסובכת עד בלתי אפשרית בניגריה, במיוחד אם נולדת למשפחה הפחות נכונה.

העלילה המשובחת לכשעצמה, מתארת לנו כמה מהמאפיינים של התרבות והחיים בניגריה. האמונות הטפלות והזיקה לנסתר שולטים בחיי התושבים.

עד סוף הקריאה, ולמעשה גם אחריה, לא ברור מדוע קרה מה שקרה? האם אכן התגשמו דבריו של המטורף בדרך מיסטית לא ידועה? או שמדובר כאן בהשפעה פסיכולוגית פשוטה ומסוכנת על נערים לא בגירים? האם מה שאירע הוא גזירת גורל? או אולי אירוע מקרי של צירוף נסיבות שבקלות היה יכול להימנע? השאלה נשארת פתוחה וכל קורא יכול לפרשה כרצונו. וכל הפרשנויות כנראה תקפות.

סגנונו של הספר ראוי להערכה. השפה קריאה ומושכת, וקשה להפסיק את הקריאה. רוב הקוראים מסיימים את הספר בפעם אחת, או מקסימום פעמיים. הלשון עשירה בדימויים ותיאורים, צבעים וריחות, בעלי חיים ותופעות טבע, והכל בערבוביה אחת. הספר מחולק לשמונה עשר פרקים, כאשר ברוב הפרקים כותרת הספר היא כשל חיה, וגיבורי הספר או רעיונות כלשהם, מושווים לאותה חיה. כך למשל "התקווה הייתה ראשון: משהו שתפסת והבאת הביתה בפחית, ואף שנשמר במים הנכונים, מת עד מהרה", או "אחי ואנו היינו תרנגולים: היצורים המקרקרים כדי להעיר אנשים, המכריזים על סופו של הלילה כמו שעונים מעוררים, אבל בתמורה לשירותיהם נשחטים ומשמשים למאכל אדם".

רווח נוסף אגבי אך משמעותי, הוא לימודנו על ניגריה. נראה שלרוב הישראלים אין ידיעה אמיתית על המתרחש במדינה גדולה זו (קרוב ל- 210 מיליון, נכון ל-2021). אנחנו למדים על הקללה הגדולה של ניגריה, כמו אולי רבות ממדינות אפריקה (וגם המזרח התיכון). דהיינו, גבולות המדינה שורטטו על פי האינטרסים הבריטיים ללא קשר לאוכלוסייתה. בניגריה מסתבר הוכנסו יחד למעלה מ-250 אוכלוסיות שונות הנבדלות זו מזו בדתן, שפתן ותרבותן. מקובל לדבר על שלוש קבוצות גדולות (פולאני-האוסה, יורובה, ואיגבו), אבל גם אלו שאין ביניהן קשר מהותי רק שישים אחוז מכלל התושבים. כתוצאה מקיבוץ בלתי רצוי זה, המדינה נתונה לסכסוך אתני בלתי פוסק, ושחיתות בלתי נתפסת, כשבעלי הכוח דואגים לאינטרסים שלהם ושל קבוצתם בלבד. התוצאה קשה. ניגריה היא מדינה מרובת משאבים כנפט, פחם, בדיל, זהב, כסף, ושאר משאבים, שלא לדבר על אדמה פורייה. אך בכל זאת, המדינה מרובת האוכלוסין היא ענייה להפליא, ומלאת אלימות וסכסוכים פנימיים. בין השאר, אורך החיים

אנחנו למדים על הקללה הגדולה של ניגריה, כמו אולי רבות ממדינות אפריקה (וגם המזרח התיכון). דהיינו, גבולות המדינה שורטטו על פי האינטרסים הבריטיים ללא קשר לאוכלוסייתה.

כתוצאה מקיבוץ בלתי רצוי זה, המדינה נתונה לסכסוך אתני בלתי פוסק, ושחיתות בלתי נתפסת, כשבעלי הכוח דואגים לאינטרסים שלהם ושל קבוצתם בלבד.

הממוצע נמוך מחמישים, ורק כשישים אחוז מכללי תושבי המדינה מחוברים למים זורמים, או זוכים לשירותי תברואה מינימליים. על רקע זה, המציאות המתוארת בספר ריאליסטית להפליא.

המחבר צ'יגוזיה אוביומה (Chigozie Obioma) נולד אכן בניגריה בעיר אקורה, והוא בן למשפחה בת שנים עשר ילדים. הוא נסע לארצות הברית ללימודים ונשאר שם, וכיום מרצה באוניברסיטת נברסקה. בראיונות אתו ציין שהיה מעדיף לחיות בניגריה אולם עקב המצב שם, הוא מחלק את זמנו בין ארצות הברית לניגריה. הספר שלפנינו הוא ספרו הראשון שתורגם לעברית, אך ישנם עוד שמונה הסתם יתורגמו בעתיד.

מומלץ לכל מי שרוצה לקרוא ספרות טובה ותוך כדי כך להשכיל על ניגריה ואולי על אפריקה בכלל.